

נשים בברכת הזימון

1 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מה עמוד א

מ/שנה/. שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן... נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן.

2 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מה עמוד ב

תא שמע: נשים מזמנות לעצמן, ועבדים מזמנים לעצמן, נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן - אין מזמנין; והא מאה נשי כתרי גברי דמיין, וקתני: נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן! - שאני התם, דאיכא דעות. - אי הכי אימא סיפא: נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין, אמאי לא? והא איכא דעות! - שאני התם - משום פריצותא.

3 רש"י מסכת ברכות דף מה עמוד ב

דאיכא דעות - דאף על גב דלענין חובה אינן חייבות; לענין רשות - דעות שלשה חשיבי להודות טפי משני אנשים, דאיכא משום גדלו לה' אתי.

4 מרדכי על ברכות - אות קנח

[דף מה ע"ב] שאני התם דאיכא דעות מכאן משמע דנשים יכולות לזמן לעצמן וכן עשו בנות ה"ר אברהם מאורלייני"ש חמיו של ר' יהודה ע"פ אביהן ומיהו לא נהגו העולם כן גם רבינו שמחה היה עושה מעשה לצרף אשה [ל'] לזימון ואפילו אם תמצא לומר לא מיחייבא האשה אלא מדרבנן דבעיא היא פ' מי שמתו (דף כ ע"ב) ה"מ לאפוקי אחרים י"ח אבל לצירוף בעלמא להזכרת שם שמים שפיר מצטרפת:

5 טור אורח חיים סימן קצט

וה"ר יהודה הכהן היה מורה הלכה למעשה להצטרף אשה לזימון והיה מביא ראיה מדבעי תלמודא בפ' מי שמתו נשים בברה"מ דאורייתא או דרבנן וקאמר למאי נפקא מינה להוציא אחרים י"ח מכלל דפשיטא ליה דמצטרפות דאי לא תימא הכי אדמיבעיא ליה אם יכולות להוציא תיבעי ליה אם מצטרפות והר"מ מרוטנבורק השיב על דבריו וכתב שאין מצטרפות והרמב"ם ז"ל כתב נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם אבל מזמנין לעצמם ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מזמנות יחד אלא נשים לעצמן ועבדים לעצמן וקטנים לעצמן ובלבד שלא יזמנו בשם... .

6 דרישה על או"ח סימן קצט [ה]

וה"ר יהודה כהן היה מורה הלכה למעשה להצטרף אשה לזימון. ואם תאמר הא תנן נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן וכמו שכתב רבינו לפני זה י"ל שהוא מפרש דהכי קאמר כשהן בצירופן יחד נשים ועבדים וקטנים אז אין מצטרפין משום פריצות דעבדים עם נשים וכן פריצות דעבדים עם קטנים משום משכב זכור:

7 תלמוד בבלי מסכת ערכין דף ג עמוד א

הכל חייבין בזימון לאתווי מאי? לאתווי נשים ועבדים, דתניא: נשים מזמנות לעצמן, ועבדים מזמנין לעצמן.

8 תוספות מסכת ברכות דף מה עמוד ב

שאני התם דאיכא דעות - מכאן משמע דנשים יכולות לזמן לעצמן וכן עשו בנות רבינו אברהם חמיו של רבינו יהודה ע"פ אביהן ומיהו לא נהגו העולם כן וקשה אמאי לא נהגו מדקתני מזמנות משמע דקאמר חייבות לזמן וי"ל דנשים מזמנות לעצמן היינו אם רצו לזמן מזמנות וכן משמע קצת הלשון מדקתני בסמוך נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין ועוד דמדמה ליה הגמרא לנשים משמע דחובה ליכא והא דקאמר בריש ערכין (דף ג. ושמ) הכל מחוייבין בזימון לאתווי נשים לענין רשות קאמר ולא לענין חובה ונשים צריך עיון אם יוצאות בברכת הזימון של אנשים מאחר שאין מבינות ויש מביאין ראיה שיוצאות מדאמר לקמן סופר מברך ובור יוצא מכאן משמע שאף הנשים יוצאות בבהמ"ז שלנו מיהו יש לדחות אותה ראיה דשאני בור שמבין בלשון הקדש ויודע קצת מאי קאמר אבל אינו יודע לברך אבל נשים שאינן מבינות כלל מצי למימר דלא נפקי והא דאמרי' במגילה (פ"ב ד' יז.) לועז ששמע אשורית יצא פרסומי ניסא בעלמא שאני כדאמרינן התם (דף יח.) האחשתרנים בני הרמכים מי

9) רא"ש מסכת ברכות פרק ז סימן ז

ת"ר נשים מזמנות לעצמן [ועבדים מזמנין לעצמן] נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין משמע הכא דנשים חייבות בזימון ומזמנין לעצמן ותימה שלא נהגו כן י"ל הא דקתני נשים מזמנות לעצמן היינו אם רצו לזמן וכן משמע לשון הברייתא מדקתני בסיפא נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין משמע הא דקתני ברישא נשים מזמנין היינו אם רצו לזמן אבל חובה ליכא וגם מדמייתי מיניה גמרא ראייה לשנים משמע דומיא דשנים אם רצו אבל חובה לא והא דאמר' בערכין (דף ג א) הכל חייבין בזימון כהנים לויים וישראלים וקאמר הכל לאתוויי נשים לא לענין חובה קאמר אלא רצו לזמן מזמנין ונ"ל ההיא דערכין ע"כ לחיובא הוא דמרבין להו מדקתני הכל חייבין ועוד דומיא דכהנים לויים וישראלים ועוד כיון דנשים חייבות בבהמ"ז או מדאורייתא או מדרבנן למה לא יתחייבו בזימון כמו אנשים ומה שהביא ראייה מסיפא דברייתא רצו לזמן אין מזמנין משמע דרישא נמי רשות קאמר לאו ראייה היא דלעולם רישא חובה קתני וסיפא אשמעינן דאפי' אם רצו מוחין בידם משום פריצותא והא דמדמי להו לתרי בתר דמסיק דעות שאני ויצא מכלל שני אנשים חזרו נמי לענין חובה כשלשה:

10) סמ"ג עשה כ"ז

תנן בברכות (כ, ב) נשים ועבדים חייבין בברכת המזון, ואין מזמנין עליהם (מה, א). ונשים מזמנות לעצמן כדגרסינן בפ"ק דערכין (ג, א ע"ש בתו') הכל חייבין בזימון לאתוויי נשים ועבדים דתניא נשים מזמנות לעצמן ועבדים לעצמן, ותימא דבריש שלשה שאכלו מסיק דנשים מזמנות לעצמן רשות ואומר ר"י דלעצמן דווקא רשות אבל כשאוכלין עם האנשים חייבות ויוצאות בזימון שלנו ואין מברכות לעצמן ופעמים היה אומר ר"י לנשים שלא לברך ויוצאות בזימון האנשים:

11) שולחן ערוך אורח חיים סימן קצט

סעיף ו

נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם, (יג) אבל מזמנין לעצמן; ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מזמנין יחד, משום פריצותא דעבדים, אלא נשים לעצמן ועבדים לעצמן; ובלבד שלא יזמנו בשם.

סעיף ז

* נשים מזמנות לעצמן, (טז) רשות. אבל כשאוכלות עם האנשים, חייבות (יח) ויוצאות בזמון שלנו. הגה: אע"פ שאינן מבינות (הרא"ש ומרדכי ריש פ' ג' שאכלו בשם רש"י).

12) משנה ברורה סימן קצט ס"ק יג

אבל מזמנין לעצמן - רשות וקאי אנשים ועבדים ולא אקטנים דקטנים לאו בני מצוה נינהו לומר שיזמנו לעצמן:

13) משנה ברורה סימן קצט ס"ק טז

רשות - י"ל הטעם דלא רצו חכמים להטיל עליהם חיוב ברכת הזימון כשהם בפ"ע משום שאינו מצוי כ"כ שיהיו בקיאות בברכת הזימון:

14) שער הציון סימן קצט (ו)

ואפשר עוד משום דלכתחלה מצוה מן המובחר בשלשה לברך על הכוס וכדלעיל בסימן קפ"ג ס"א בהג"ה ובאשה גנאי הדבר ולפי דברינו נחא מה שחייבום בזימון כשהם עם האנשים ובלבוש כתב הטעם דלהכי חייבות עם האנשים משום מגו דחל החיוב על האנשים חל ג"כ עלייהו:

15) ספר אור שמח - הלכות ברכות - פרק ה - הלכה ג

... ברור לכל רואה דצ"ל הכל חייבין בברכת [הזימון] דבזה נשים המה פטורים, מטעמא דלכל מילי דבעי ג' או עשרה, המה כחד חשיבי כדאמר הגמרא דף מ"ה ע"ב והא מאה נשי כתרי דמיין רק אם רצו מזמנין ועיין תוספות שם, ולזה התוספתא כוון

נשים בברכת הזימון

רבינו כאן וזה ברור, וזה דלא כמו שכתב הרא"ש בפסקיו, דנשים חייבות בברכת הזימון, מסוגיא דערכין דאמר הכל חייבין בזימון לאתווי נשים ועבדים ואפשר דסבר דהך תוספתא פליגא על סוגיא דערכין . . .

16) עם מרכזי ברכות ס' כ"ו

ב. נשים

ובגמ' (שם) איתא, ת"ש נשים מזמנות לעצמן . . . והא מאה נשי כתרי גברי. כלומר, דמוכח מזה ששנים יכולים לזמן. ופירשו בתוד"ה והא, דק' נשי כב' גברי, לענין קבוץ תפלה ולענין כל דבר שבשערה. וצ"ב, דאף דאין נשים מצטרפות למנין עשרה, למה לא מצטרפות לזימון של שלשה. וצ"ל כמשכ"ל, דזימון הוא דין חבורה, ונשים מופקעות מדין צבור וכל הדומה לו, דנשים פטורות מעניני צבור ורבים, אף אם די בשלשה ליצור שם צבור ורבים, וכמש"כ הרשב"א (נדה ב) לענין ספק טומאה ברשות הרבים, דג' אנשים נידונים כרבים, ולא ג' נשים.

ובגמ' דחו הוכחה זו, דשאני התם, בנשים, דאיכא דעות. ופרש"י ותוס', דדין ג' נשים כב' אנשים, ויש להן רשות לזמן, ואינו חובה. וצ"ב. ולהג"ל י"ל, דלרש"י ותוס' ב' אינו כרבים כלל, וזימון שלהם אינו מדין חבורה, אלא מדין שומע כעונה. וא"כ הוה"נ בנשים, דאף שאינן מהוות חבורה, מ"מ רשאות לזמן מדין שומע כעונה. אך

17) שער הציון סימן קצט (ט)

וביד הקטנה לא כתב כן ע"ש ונראה שטעם הגר"ז דכיון דאיחיבו להו בזימון מחמת שאכלו בחבורה של ג' אנשים וחל ממילא עלייהו ג"כ חיובא כמ"ש הלבוש אפילו לאחר שנפרדו מהם לא פקע חיוביהו ועדיין הן מחויבות בזימון ולא רשות ולא שייך בזה סברת הש"ס גבי ד' שאכלו אין רשאים לחלק לשתי חבורות . . . ואם יתחלקו לשתיים ע"כ פקע חיוביהו משא"כ הכא דנמשך עליהם החיוב משום מגו וכנ"ל ולכן אף לאחר שיפרדו ג"כ לא פקע מהם ואף דאין מוכרח מ"מ מסתברא כוותיה דאין לנו לכופן שישבו דוקא בחבורה אחת עם גברים ובפרט להגר"א שפסק לעיקר דנשים מזמנות לעצמן חוב בודאי לא יפסידו כלום ע"י פרידתן:

18) משנה ברורה סימן קצט ס"ק יח

ויוצאות וכו' - שכמו שהאנשים מוציאים לאנשים כן הם מוציאים לנשים ועיין בשו"ע הגר"ז שדעתו שאם רצו הנשים להתחלק מחבורת האנשים ולזמן בפ"ע הרשות בידן:

19) ביאור הלכה סימן קצט ז"ה * נשים מזמנות

נשים מזמנות לעצמן רשות - ודעת הגר"א בביאורו שהעיקר כהרא"ש ותר"י שנשים מזמנות לעצמן חוב. אך העולם לא נהגו כן:

20) ספר בן איש חי - הלכות שנה ראשונה - פרשת קרח [יג]

נשים אף על גב דאין מזמנין עליהם לכולי עלמא, מכל מקום יש אומרים דחייבות לזמן לעצמן, ויש אומרים שהוא רשות, אם רצו מזמנות לעצמן, הנה כי כן ראוי שכל אדם ילמד לנשי בני ביתו שיהיו מזמנות לעצמן כשהם אוכלים בשלשה, אבל לא יזמנו בשם אפילו הם מאה:

21) ערוך השלחן או"ח סימן קצ"ט סעיף ב

מכיון שאין כאן דין מיוחד של חבורה, שהוא קיום נוסף בבהמ"ז, ממילא אין חיוב לעשות כן, ואדרבה, מצוה ליחלק ולא לצאת ע"י שומע כעונה, כמבואר בגמ'. וכל היכא דמצוה ליחלק, וא"א לצאת כאחד ע"י ברכת החבורה, אין חיוב לזמן. וכן פירש בחו"א (סי' ל סק"ו) את שיטת ר' יונה והרמ"א (סי' קצג ס"ב) דרשאין לזמן אע"פ שלא קבעו לאכול ביחד, דבזה אין אחר מוציא את חברו בבהמ"ז, דאינם חבורה אחת, ואע"כ רשאים לזמן מדין דעות.

ובמ"ב (סי' קצט סקט"ו) נדחק למצוא טעם שאין חיוב בנשים לזמן, וכנה שאינו מצוי שבקאות בברכת הזימון. וקשה, דכיון דע"כ לומדות בהמ"ז, הרי בנקל יכולות ללמוד ברכת הזימון. ובשעה"צ (סק"ו) כתב דלכתחילה מצוה לברך על הכוס ובאשה גנאי הדבר. וצע"ק, דקיי"ל דברכה אינה טעונה כוס אלא למצוה מן המובחר (רמ"א סי' קפב ס"א), ועוד, דנשים מקדשות על הכוס, ולא אמרינן דגנאי הוא לה. ועי"ש בשעה"צ, שלטעם הנ"ל ניחא מה שחייבים (בשו"ע ס"ז) בזימון כשהם עם האנשים, כלומר שהאיש יברך על הכוס, ובלבוש כתב הטעם, דמגו דחל החיוב על האנשים, חל ג"כ עליהן, ולכאורה כונת הלבוש כמשכ"ל, דאין ג' נשים נחשבות לחבורה, אבל כשיש חבורה של ג' אנשים, גם הנשים בכלל, ויכולות וחייבות לקיים הענין הנוסף של ברכת חבורה ע"י זימון. ובחו"א (שם ססק"ח) פירש כעין זה.

איתא בגמ' [מ"ה:] נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן אין מזמנין משום פריצותא ולרש"י שם אינה חובה על הנשים לזמן אלא שאם רצו לזמן מזמנים וכן הסכימו התוס' אבל הרא"ש כתב שחייבות לזמן דכן משמע להדיא בריש ערכין שאומר הכל חייבין ביאמון וכו' לאתווי נשים ע"ש וכן כתבו תלמידי רבינו יונה אמנם גם לשיטת רש"י ותוס' נוחא דוודאי חייבות כשאכלו עם ג' אנשים חייבות הן ג"כ לשמוע ולענות ברכת הזימון אבל לעצמן אין חובה וכן אין מצטרפות לאנשים לזימון דהתחברות אנשים ונשים הוה פריצותא ואפילו בעל ואשתו ובתו אין מצטרפין לזימון ורק כשיש זימון בלעדן גם הן חייבות [סמ"ג] ומנהג העולם כרש"י ותוס' ולא שמענו מעולם שנשים יזמנו לעצמן

22 תשובות והנהגות כרך ד סימן נא

... הנה כבר זכרנו דעת הגר"א דנשים חייבות ביאמון בפני עצמן, וע"ע בליקוטי חידושי הגר"א על ברכות שנשים שלא נהגו לזמן, יקפידו לא לישב ג' יחד לאכול, שלדעת הגר"א מחוייבות ביאמון ואינן מברכות, ונשאלתי אם רוצות להחמיר ולזמן כדי לצאת מכל ספק אי שפיר עבדי. ולענ"ד יש לחוש בזה מכמה פנים, חדא, שמא איכא בזה חשש יוהרא, ועוד דג' נקרא רבים, וא"כ אולי יש בזה "לא תתגודדו" כשמקצתן נוהגין להחמיר נגד מנהג העיר, ומה עוד שלע"ד יש לחשוש כאן לאיסור ברכה לבטלה, שברכת זימון נקרא ברכה אף שאין בה שם, שחז"ל צירפו ברכת הזימון לברכת הזן שהשם של ברכת הזן קאי גם על ברכת הזימון דלעיל, ומפני זה החשיבוהו בברכות מ"ו א' לברכה, ע"ש. ואדעתא דחיובא אסור לברך שום ברכה אפ"ל בלא הזכרת שמו ית' להדיא כמבואר בחו"ד סי' ק"י בבית הספק, ועיין בתשו' הגרע"א קמא סי' נ"ה וע"ש דיש בזה איסור דברכה לבטלה, ע"ש. והנה כי כן כי מזמני אדעתא דחיובא א"כ להצד שאין שם דין זימון יש בזה איסור דברכה לבטלה, וע"כ אני אומר שיקבלו שכר על הפרישה יותר מעל הדרשה, ואין להן לפקפק במנהג ישראל, וכיון שלא נתקבל בזה פסק הגר"א, מי שמורה בביתו לנשים להתחסד בזה ולזמן ידם על התחתונה וכמש"נ.

23 שו"ת אגרות משה חלק או"ח ה סימן ט

י. אם נשים שאכלו עם שלושה אנשים חייבות לענות בברכת הזימון

בדבר נשים שאכלו בשלחן עם ג' אנשים, חייבות לענות ברכת הזימון, כמפורש בסימן קצ"ט סעיף ז'. אבל בחול, שליכא ברוב המקומות סעודה קבועה לאכול כולן ביחד, והיא טרודה בעשיית האוכלין ובהגשתן להשלחן לכל אחד, אין כוונתה לישב לאכול ביחד. וכ"ש כשיש לה ילדים קטנים שמטרידין אותה, ואין לה פנאי לקבוע אכילתה אפילו בפני עצמה, וכ"ש שלא עם אחרים, בחול שכל אחד ממנה באכילתו, שא"כ הא לא שייכא כלל לאכילתו. ומזה נמשך שאף אם אירע לפעמים שגם האשה היה לה פנאי לאכול בקביעות, לא הורגלו הנשים לענות לזימון. אבל על הבעל וודאי מוטל שיקרא לה כאשר היא חייבת, ולא להניח להאינשי לברך קודם שהיא באה להשלחן לברך יחד ביאמון, או לכה"פ שתשיב ברוך שאכלנו, ותחכה עד שיגמור המברך ברכת הזן. ובשבת שהכל אוכלין יחד, ואין לשום אחד למהר לברך, מוכרחין לקרוא לה לברך יחד בברכת הזימון. ולא שייך לבקש זכות על הנשים, כי מה יש לה לעשות אם האנשים זימנו בלעדיה, ולא חיכו עליה. אבל האנשים בשבת כשממהרין לברך ביאמון, ואין רוצין לחכות על הנשים, וגם אין קוראין להנשים, זה וודאי אסור בשבת, וגם בימי החול הרבה פעמים.

24 שו"ת שבט הלוי חלק א סימן לח

ואשר שאלת, שאלת חכם, דכיון דקיי"ל בסי' קצ"ט דנשים עם האנשים חייבות ביאמון ויוצאות ע"י האנשים, וא"כ היאך נתרץ מנהג חסידים ואנשי מעשה, שהולכים בסוף סעודת הבית אל שולחן רבם ומפקיעים בזה חיוב זימון הנשים שחל עליהם כבר, אלו דברך. ואשיב הנלענ"ד לפי מועט זמני, ואסדר קודם השיטות בקצור ונבא לדינא אי"ה.

... מזה נראה לי שסומכים עצמם על דעת הב"ח שבמג"א סימן ר' ס"ק ב', שכתב בשיטת רב האי גאון, דקודם גמר הסעודה אפילו היו יחד בתחלת הסעודה עדיין רשאי לצאת, והאי דסי' קצ"ג ס"ד מייירי שגמרו סעודתן כאן, ע"ש, וא"כ הכא בנ"ד, שיוצאים קודם גמר סעודה, דהא גומרים סעודתן על שלחן רבם, הרי יש לנו עמודי ברזל הב"ח והמג"א לסמוך עליהם. ונהי דלהלכה לענין אנשים, גדולי פוסקי האחרונים דחו דברי הב"ח מהלכה, וגם קביעות תחלת הסעודה אוסר הפקעת הזימון, מ"מ הכא לענין נשים דבלא"ה איכא דעות דגם עם האנשים אינן חייבות מן הדין כנזכר לעיל, בודאי כדאי הם גדולי הפוסקים הב"ח והמג"א לסמוך עליהם, בפרט שהב"ח מעיד דהכי נהיגי עלמא, ועיין במ"ב שכתב דלצורך גדול יש לסמוך על הב"ח, וכנראה דאנשי מעשה האלה, מחשבים זה לצורך גדול.